

الله أكبر

IRAK

ÜLKE RAPORU

2020

HAKKÂRİ TARİHİ

Hakkari adı, eskiden Van gölünün güneyinde ve bir bölümü de İran'a doğru uzanan yörelere yerleşmiş "Hakkar" kabilesinin isminden gelmektedir. Arap dili, coğrafyası ve tarihlerinde bölge adı "Hakkariye" olarak geçmekte olup, "Hakkarlar'ın Şehri" anlamına gelmektedir.

Yörede yapılan araştırmalarda ele geçen belgelerden ve çevrede bulunan kaya isimlerinden bölgenin tarih öncesi çağlarda yerleşim yeri olduğu, sırayla Sümerler, Akadlar, Urartular ve Asurluların uzun süre yaşadıkları tespit olunmuştur.

İlk çağlarda müstahkem bir kale gözüyle bakılan ve bu yüzden uzun savaflara sahne olan Hakkari 1514'de Çaldıran zaferinden sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır. Birinci dünya savaşı sonrasında 24.04.1915'de Rusların işgaline uğrayan Hakkari 22.04.1918. tarihinde kurtarılmıştır.

1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile Musul dahil beş bölgesi ulusal hududlar dışında kalan Hakkari aynı yıl il statüsü kazanmıştır. 1933 yılında Van İline bağlanmış, 1936 yılında yeniden il statüsü kazanmıştır

HAKKÂRİ DOĞAL YAPI

Hakkâri İli, Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneydoğu ucunda 42 10' ve 44 50' doğu boylamları ile 36 57 ve 37 48' kuzey enlemleri arasında yer alan bir sınır ilidir. İl merkezinin denizden yüksekliği 1.720 m' dir. 9.521 km²'lik il alanı, güneyden Irak, doğudan İran toprakları; kuzeyden Van, batıdan Şırnak illeriyle çevrilidir.

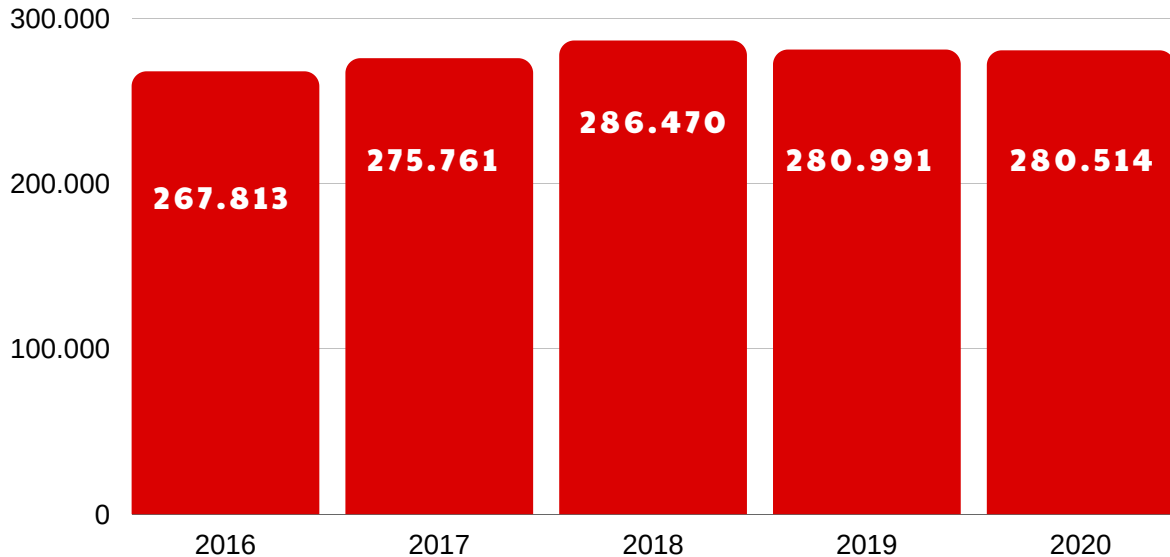
İl topraklarını, doğudan İran sınır dağları; kuzeyden Başkale ovaları, Karadağ, Nordüz Platosu, Terma Dağı; batısında ise Tanin dağları gibi doğal sınırlar kuşatır. İlin güneyindeki doğal sınırı eski Arabistan kütesinin kuzeye doğru sokulan oldukça dalgalı uçları oluşturur.

Yeryüzü şekillerinin yaklaşık %88'ini dağların oluşturduğu Hakkâri illinde toprakların %86'sı tarıma elverişlidir. Bununla birlikte ekili - dikili alanın il alanı içindeki payı ancak %1,4'tür.

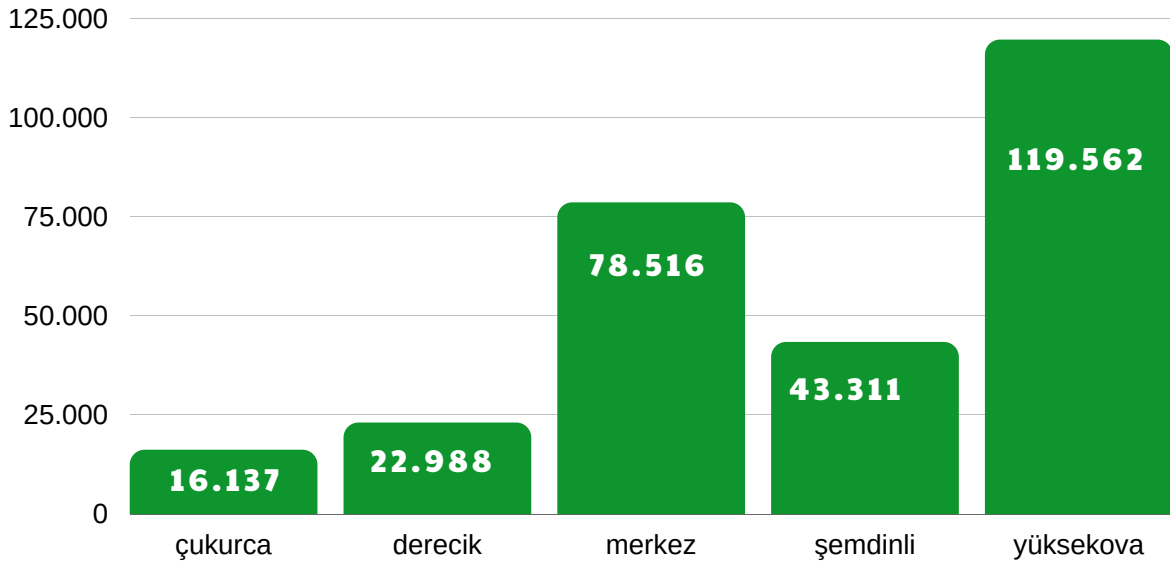
HAKKÂRİ NÜFUS YAPISI

2020 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Hakkâri nüfusu 280.514 kişidir. En büyük ilçesi olan Yüksekova ilçesinin nüfusu ise 119.562 kişidir. Nüfusunun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşamaktadır. Hakkari ili genç nüfus oranı bakımından Türkiye ortalamasının çok üzerindedir.

YILLAR İTİBARIYLA HAKKARİ NÜFUSU

HAKKÂRİ İLÇE NÜFUSLARI (2020)

Hakkâri'nin en büyük ilçesi Yüksekova ilçesidir. Toplam nüfusu 2020 yılı verilerine göre 119.562 kişidir. Hakkâri'nin toplam nüfusunun %42,62'si Yüksekova ilçesinde bulunmaktadır.

HAKKÂRİ EKONOMİK YAPI

Hakkâri ilinin Doğu Anadolu Bölgesi yerleşme tarihi açısından köklü geçmişi ve geçmişten gelen birikimiyle, tarihin her döneminde ön plana çıkmış ve bir şekilde ticarete konu olmuştur. İlin coğrafi olarak dağlık olması ekonomik çeşitliliği azaltsa da, belli sektörleri ön plana çıkarmıştır. Tarım arazilerinin azlığı ve dağlık araziler dolayısıyla hayvancılık bölgenin temel ekonomik dinamiği haline gelmiştir. Fakat Hakkâri'deki elverişsiz coğrafi şartlar sebebiyle ekonomik sektörler çok çeşitlenememiş, hatta bazı dönemlerde kesintiye uğramıştır. Genelde tarım ve hayvancılıkla uğraşan halkın, güvenlik sorunları sebebiyle şehir merkezlerine göç etmesiyle sorunlar baş göstermiş, sosyolojik doku bozulmuş, tarım ve hayvancılık önemli ölçüde gerilemiş ve bunların sonucu olarak işsizlik sorunu önemli ölçüde artmıştır.

Hakkâri'nin Irak ve İran olmak üzere iki farklı ülkeye komşu olması, bölgenin önemli illerinden biri olmasını sağlamıştır. Bu ülkelere komşu olması özellikle dış ticaret bağlamında çok önemli bir avantaj sağlasa da, ilin son yıllarda sürekli terör sorunu ile anılması, her geçen gün büyüyen ekonomik problemleri ve teşvik sisteminden kaynaklanan sorunlar ile yeterli düzeyde yatırım yapılamaması, özellikle işsizliğin artmasına yol açtığı gibi, tarım, sanayi ve ticareti de durma noktasına getirmiştir. Bu bağlamda ekonominin yeniden canlandırılması için; teşvik sisteminde doğu illerinden farklı bir konumda değerlendirilmesi, ulaşım ağlarının genişletilmesi ve yenilenmesi, 2008 yılında kurulan üniversitenin daha aktif hale gelmesi, zengin doğal kaynakların değerlendirilmesi ve dış ticaretin artırılması için sınır kapılarının aktif hale getirilmesi, sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için oldukça önemlidir.

Hakkâri'nin genel ekonomik yapısına bakıldığında, ekilebilir tarım arazisi sınırlı olduğundan yüzyıllardan beri yöre halkının temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. İlin işlenebilen tarım arazisi az olduğu için tarla tarımı, seracılık, meyvecilik ve sebzeçilik gibi araziye bağlı tarımsal faaliyetler yeterli ölçüde gelişmemiştir. Ancak geniş çayır-meraları ve yüksek yaylaları ile hayvancılık yapmaya oldukça elverişlidir. İlin arazi yapısı engebeli olup dar bir alan içinde topoğrafik farklılıkları nedeni ile arıcılık sezonu diğer illere göre daha uzun sürmektedir.

IRAK CUMHURİYETİ

Başlıca Sosyal Göstergeler

RESMİ ADI	IRAK CUMHURİYETİ
NÜFUS	37 MİLYON
DİL	ARAPÇA VE KÜRTÇE
YÜZÖLÇÜMÜ	441.839 km ²
BAŞKENT	BAĞDAT
BAŞLICA ŞEHİRLERİ	BAĞDAT, BASRA, MUSUL
YÖNETİM ŞEKLİ	FEDERAL PARLAMENTER DEMOKRASİ
DEVLET BAŞKANI	BARHAM SALİH
PARA BİRİMİ	IRAK DİNARI

Coğrafi Konum

Bir Ortadoğu ülkesi olan Irak, kuzeyden Türkiye, doğudan İran, güneydoğudan Basra Körfezi ve Kuveyt, güneyden Suudi Arabistan, batıdan da Ürdün ve Suriye ile çevrilidir. Türkiye ile 352 km, İran ile 1458 km, Ürdün ile 181 km, Kuveyt ile 240 km, Suudi Arabistan ile 814 km ve Suriye ile 605 km sınıra sahiptir.

Türkiye ve İran sınırına yakın bölgelerde dağlık arazilerin ve İran sınırında bataklıkların görüldüğü, çoğunlukla da düzlük arazilerden oluşan Irak topraklarının %13'ü tarım alanı, %10'u otlak, %4'ü orman ve çalılıktır.

En yüksek yerleri Handran (2625 m.) ve Sincar Dağı (1500 m.)'dir. En önemli akarsuları kaynağı Türkiye'de olan Fırat ve Dicle nehirleridir.

Bölgelere göre değişiklik arz eden bir iklimi vardır. İç kesimlerde bulunan başkent Bağdat'ta yıllık sıcaklık ortalaması 23°C, yıllık yağış ortalaması ise 140 mm'dir. Basra şehrinde bu ortalamalar 24°C ile 171 mm.'dir. Bağdat'ta en sıcak aylar Temmuz ve Ağustos'tur. Bu aylarda en düşük ve en fazla sıcaklıklar ort. 24-43°C'dir. Bağdat'ta en soğuk ay 4-16°C ile Ocak'tır. Yağışın en az olduğu aylar 1 mm ortalama ile Haziran-Eylül iken en yüksek yağış ortalamasına sahip ay 28 mm ile Mart'tır.

Siyasi ve İdari Yapı

Irak 19 Mart 2003'te ABD önderliğindeki Uluslararası Koalisyon Güçleri tarafından işgaledilmiştir. Saddam Rejimi 9 Nisan 2003'te devrilmiştir. İşgal sürecinde ülke, 21 Nisan 2003'te oluşturulan ve geçici bir hükümet işlevi gören "Geçici Koalisyon İdaresi" tarafından 28 Haziran 2004 tarihine kadar yönetilmiştir.

Irak Geçici İdare Yasası'nın 4 Mart 2004'te yürürlüğe girmesinin ardından 28 Haziran 2004'te "Geçici Irak Yönetimi"nin iş başına geçmesiyle işgal dönemi ve yönetimi sona ermiştir. 30 Ocak 2005'te yapılan ilk seçimlerle, yeni anayasayı yapmakla görevli 275 sandalyeli geçiş süreci parlamentosu ve hükümeti oluşturulmuştur. Taslak anayasa 15 Ekim 2005'te düzenlenen bir referandumla Anayasa olarak kabul edilmiştir. Kasım 2009'da seçim kanununda yapılan değişiklikle Temsilciler Meclisi'ndeki sandalye sayısı 325'e yükseltilmiştir.

Devlet başkanının idaredeki rolü büyük ölçüde semboliktir.

Irak, idari olarak 18 eyaletten oluşmaktadır. Bu eyaletler ve başkentleri (parantez içerisinde verilmiştir); Bağdat (Bağdat), Selahattin (Tikrit), Diyala (Bakuba), Vasit (Kut), Maysan (Amara), Basra (Basra), Zi Kar (Nasiriye), Mutanna (Samava), Kadisiye (Divaniye), Babil (Hilla), Kerbela (Kerbela), Necef (Necef), Anbar (Ramadi), Nineve (Musul), Dohuk (Dohuk), Erbil (Erbil), Kerkük (Kerkük), Süleymaniye (Süleymaniye).

Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi

2005 yılında Erbil, Süleymaniye ve Duhok vilayetlerinden oluşan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) teşekkül etmiştir. 2006 yılından bu yana Irak'taki diğer bölgelere göre sağlanan daha güvenli ve istikrarlı ortam sayesinde bu bölgede ticari ve ekonomik faaliyetlerde artan bir seyir gerçekleşmiştir. Nüfusu yaklaşık 4,5 milyon olan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) 80.000 km kare alan kaplamaktadır. Bölgenin ekonomisi petrol, tarım ve turizme dayanmaktadır. Irak anayasasında tanınan bölgesel hükümet başkanlığı, parlamento ve bakanlıklar Merkezi Hükümete bağlı olarak çalışmaktadır. Erbil 1.116.000 kişilik nüfusu ile Irak'ın en kalabalık 4. vilayeti, Süleymaniye ise 1.088.000 kişilik nüfusu ile Irak'ın en kalabalık 5. vilayettir.

Irak'ın toplam 143 milyar varillik petrol rezervinin 45 milyar varilli bölgede bulunmaktadır. Ayrıca bölgede zengin doğalgaz rezervleri bulunmaktadır.

Ülkemizin Irak'a ihracatının %70'inin IKBY yönetimine bağlı Erbil, Dohuk ve Süleymaniye'ye gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Yine müteahhitlik hizmetlerimizin %80'i IKBY yönetimindeki illerde gerçekleştirilmiştir.

Nüfus ve İstihdam

Irak'ın nüfusu 2017 itibarıyla 37 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Savaşlar nedeniyle son 20-30 yılda 4 milyondan fazla Iraklı diğer ülkelere göç etmiştir. Göç eden Iraklıların yaklaşık 1,5 milyonu Suriye'de, 500 ila 750 bini Ürdün'de, geri kalanı ise Mısır ve Lübnan'da yaşamaktadır.

Irak'ta en kalabalık eyalet, 7 milyonu aşan nüfusu ile Bağdat'tır. Verimli arazilere yakınlığı ve başkent de bulunması nedeniyle Bağdat ve çevresi, nüfusun yaklaşık dörtte birini barındırmaktadır. Bağdat'ı, Nineve ve Basra eyaletleri izlemektedir. BM Göçmen Bürosu'nun verilerine göre son yıllarda yaklaşık 2 milyon Iraklı, güvenlik kaygıları nedeniyle ülke içinde yer değiştirerek daha güvenli yerleşim bölgelerine göç etmiştir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Petrol, Irak ekonomisinin dayandığı temel sektördür. Ham petrol ihracatı milli gelirin %60'ını, kamu gelirlerinin ise yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır.

Irak, dünyanın en düşük petrol ve gaz üretimi maliyetine sahip ülkelerinden birisidir. Ülkedeki petrol, göreceli olarak sığ kuyulardan çekilebilen çok büyük sahalarla bulunmaktadır. Irak'ın rezervlerinin üçte birinden daha fazlası yeryüzünün sadece 600 metre altındadır ve su ve birleşik doğal gaz birikintilerinin petrol rezervleri üzerinde yüksek basınç oluşturmalarından dolayı çok çabuk yüzeye çıkmaktadır. Bu nedenle, Irak petrolünün üretim maliyeti varil başına 1,50 dolarından daha az olabilmektedir. Bu üretim maliyeti, Suudi Arabistan'daki maliyetle eşit, diğer ülkelere göre daha düşüktür.

Mevcut üretim seviyesinde kaç yıllık rezerv kaldığını göstermesi bakımından önem taşıyan rezerv-üretim oranı bazı tahminlere göre Irak'ta 150 yıldır ve bu rakam Orta Doğu ve Afrika bölgesindeki en yüksek orandır.

Ülkedeki ana petrol üretim bölgeleri, güneyde Kuzey ve Güney Ramallah ile kuzeyde Kerkük bölgesidir. Ham petrol Kuzey Irak'ta Baiji, Bağdat'ta Dora ve Basra'daki rafineri tesislerinde işlenmektedir. Kısa ve orta vadede üretimin artırılabilmesi, daha küçük ve yerel bazda birleşmiş rafinerilerin kurulmasına bağlıdır. Yıllık ortalama petrol üretimi halihazırda 3 milyon varil düzeyindedir.

OPEC üyesi olan Irak'ın (tespit edilmiş) petrol rezervi 143 milyar varildir. Irak, rezerv itibarıyla, Venezuela, S.Arabistan ve İran'ın ardından, dünyanın dördüncü (4.) büyük petrol ülkesidir. En büyük petrol rezervi, gündeyde Rumelia sahasında olup, 17 milyar varil düzeyindedir.

En büyük rafinerileri, Beji (kuzey), Beji (Selahaddin) ile Dora ve Basra'dır. Diğerleri ise Kerkük, Nejef, Samawa ile Haditha ve Kanakin'dir. Muftiah ve Gayirah küçük olanlardır.

Irak'ın en önemli ihracat kalemi petroldür. Petrolün %80'i Basra'dan, bakiyesi Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden ihraç edilmiştir. (SOMO)

Petrol ihracatı halihazırda; güneyde Basra and Khor Al Amia Limanları ile kuzeydeki (Kerkük- Ceyhan) boru hattı üzerinden (450 bin-500 bin varil/gün kapasite) yapılmaktadır.

Petrol ve petrol ürünleri ihracatında yetkili kurum Petrol Bakanlığına bağlı kuruluş olan SOMO'dur (state oil marketing organization).

Temel Ekonomik Göstergeler

	2017	2018	2019	2020	2021
GSYİH (Cari Fiyatlar -SAGP-milyar \$)	657,67	669,91	708,27	679,1	742,15
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	-2,5	-0,56	3,91	-4,72	7,2
Kişi Başına Düşen <u>GSYİH'daki Değişim Oranı</u> (Cari Fiyatlar- SAGP- %)	-5,04	-3,13	1,28	-7,14	4,48
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	0,1	0,37	-0,2	0,8	1
Devletin Genel Net Borçlanmasının <u>GSYİH'ya Oranı (%)</u>	-1,62	7,89	-0,77	-22,3	-14,7
Cari Ödemeler Dengesinin <u>GSYİH'ya Oranı (%)</u>	1,82	6,92	-1,2	-	-14,07
				21,66	

Kaynak: IMF (*Satın Alma Gücü Paritesi)

Ekonomik Yapı

Irak, petrole dayalı bir ekonomik yapıya sahiptir. 140 milyar varillik ham petrol rezervleri ile dünyada 5. sırada yer alırken, günlük yaklaşık 4,4 milyon varilin üzerinde ham petrol üretimiyle OPEC üyeleri arasında Suudi Arabistan'dan sonra 2. sırada bulunmaktadır. Ancak, 1980'lerde Irak-İran savaşı, 1990'larda Kuveyt'in işgali üzerine başlayan uluslararası askeri harekât ve 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri müdahalesinin dönüm noktalarını teşkil ettiği son 30 yılda, Irak ekonomisi oldukça istikrarsız bir yapı sergilemiştir. Çeşitli dönemlerde yürürlüğe konulan ekonomik ambargolar da Irak'ın küresel ekonomiyle bütünleşmesini güçleştirmiştir. Son olarak, 2014 yılında, DEAŞ terör örgütünün Irak topraklarının yaklaşık üçte birini işgal etmesinin ardından artan kamu harcamaları ve petrol fiyatlarındaki aşırı düşüş nedeniyle azalan kamu gelirleri Irak'ı büyük bir finansal krizin içerisine sokmuştur.

Bununla birlikte, güvenlik sorunlarındaki azalma, 2017'nin ortalarından itibaren yükselişe geçen petrol fiyatları ve terörden zarar gören bölgelerin yeniden imarı sürecinin getireceği ek canlanma ile birlikte Irak'ın ekonomik görünümünün önümüzdeki dönemde 2014-2017 dönemine nazaran iyileşmesi beklenmektedir.

Irak'ta bulunan petrol arıtma istasyonları, petrol boru hatları, montaj fabrikaları, çimento ve demir-çelik fabrikaları, enerji santralleri devlete aittir. Irak'ta hemen her bakanlığa bağlı devlet (sanayi/ticaret/inşaat) şirketleri bulunmaktadır. Devlet, ülkenin ihtiyaçlarını bu şirketler kanalıyla temin etmektedir. Bir zamanlar 200 civarında bulunan bu şirketlerin sayısı 2017 itibarıyla az sayıdaki kamu-özel ortaklığındaki firmalar da dahil olmak üzere 80 civarında bulunmaktadır.

Irak özel sektör kuruluşları, finansman ve iş tecrübesi açısından yetersizdir. Özel sektörde marketler, dokuma tezgâhları, şehir içi nakliye, deri işleme atölyeleri, tamir-bakım-onarım atölyeleri, dikiş-nakış tezgâhları ve tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri bulunmaktadır. Hizmet sektöründe ise özel sektörün ağırlığı hissedilmektedir. Bu itibarla, Irak tüketim, ara ve yatırım mallarını büyük oranda ithal etmektedir. Türkiye, Çin ve İran, Irak'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler olarak öne çıkmakta olup, Irak pazarında Türk malı imajının ihracatta rakibimiz olan ülke mallarına göre yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

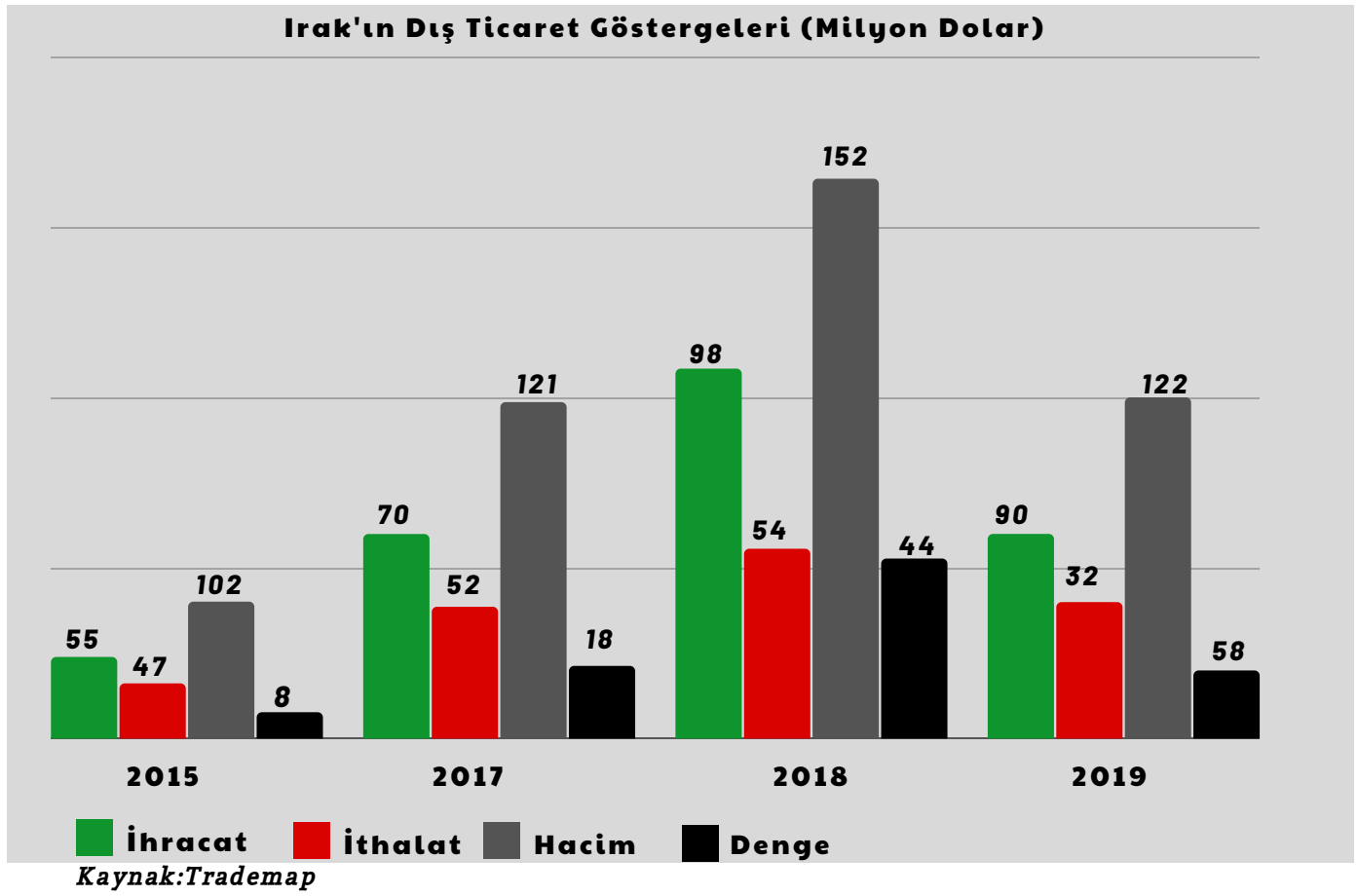
Dış Ticaret

Irak, en önemli petrol üreticisi ve ihracatçısı ülkelerinden biridir. Toplam ihracatının %97'sini petrol oluşturmaktadır. Petrol dışında en çok altın ve hurma ihraç etmektedir. Irak, önemli miktarda petrol ihracatıyla dış ticaretinde ciddi miktarda fazla vermektedir. Irak, sanayi malları üretimi çok kısıtlı bir ülke olduğundan hemen hemen tüm sanayi malları ihtiyaçlarını ithalat yolu ile karşılamaktadır.

Irak en çok Çin, Hindistan, G. Kore, ABD, İtalya, Yunanistan, Singapur ve Hollanda'ya ihracat yapmaktadır.

Irak en çok BAE, İran, Çin ve Türkiye, Hindistan, G. Kore, ABD, Almanya ve Japonya'dan ithalat yapmaktadır.

Irak'ın Dış Ticareti

Irak'ın 2018 yılı en fazla ithalat ve ihracatın yapıldığı yıl olmuştur. 2018 yılında toplam 152 milyon dolar dış ticaret hacmi yakalanmıştır. 2019 yılında ise bir önceki yıla göre dış ticaret hacminde düşüş meydana gelmiştir.

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticareti Irak'ın İhracatı

Irak'ın İhracatında Başlıca Ürün Grupları 2019 (Milyon Dolar)

Mineral Yakıtlar, Yağlar	87.422
Mücevherci Eşyası	2.406
Meyveler ve Sert Kabuklu Meyveler	72
Ham Postlar, Deriler (Kürkler Hariç) ve Köşeler	16
Bakır ve Bakırdan Eşya	14
Odun ve Diğer Lifli Selülozik Mad. Hamurları, Kağıt ve Karton	14
Kurşu ve Kurşundan Eşya	13

Kaynak: Trademap

Irak'ın İthalatı

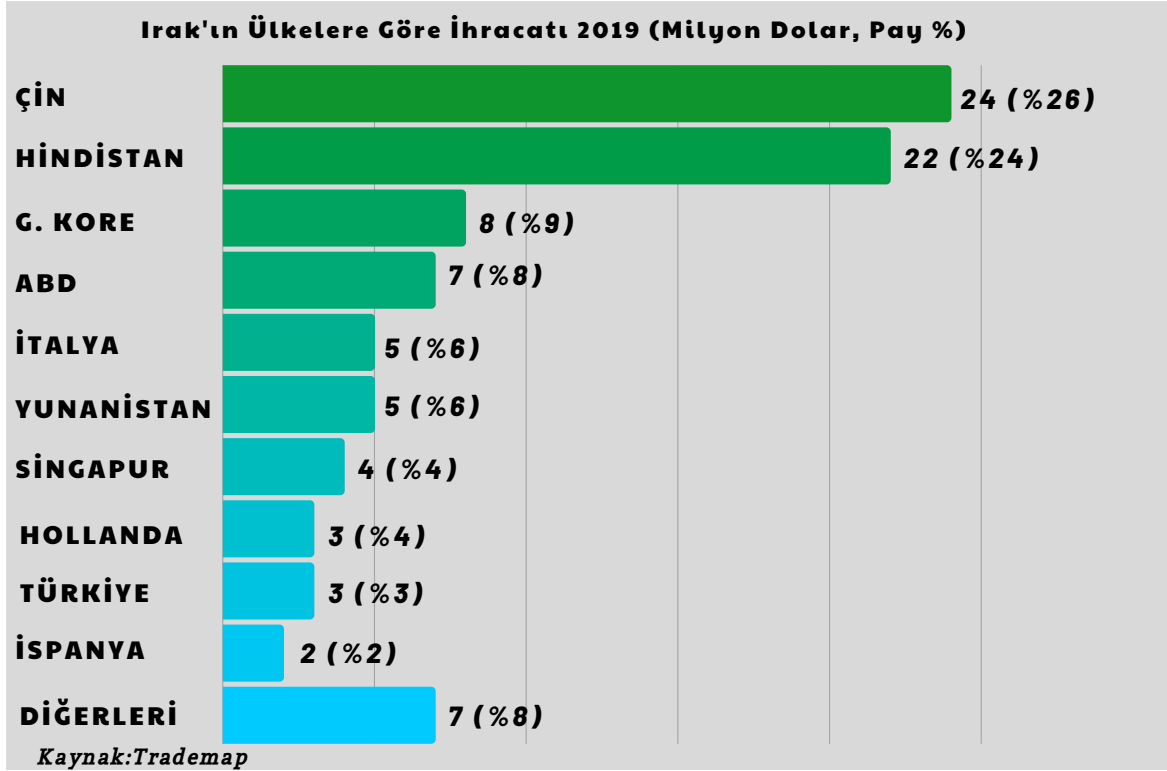
Irak'ın İthalatında Başlıca Ürün Grupları 2019 (Milyon Dolar)

Makinalar, Mekanik Cihazlar ve Aletler	4.092
Elektrikli Makina ve Cihazlar	2.844
Motorlu Kara Taşıtları	2.649
Demir ve Çelikten Eşya	1.626
Mücevherci Eşyası	1.425
Plastik ve Mamülleri	1.212
Mobilyalar, Aydınlatma Cihazları, Prefabrik Yapılar	1.181
Eczacılık Ürünleri	1.037
Mineral Yakıtlar, Yağlar	995
Örme ve Eşyası ve Aksesuarları	938
Diğerleri	14.020

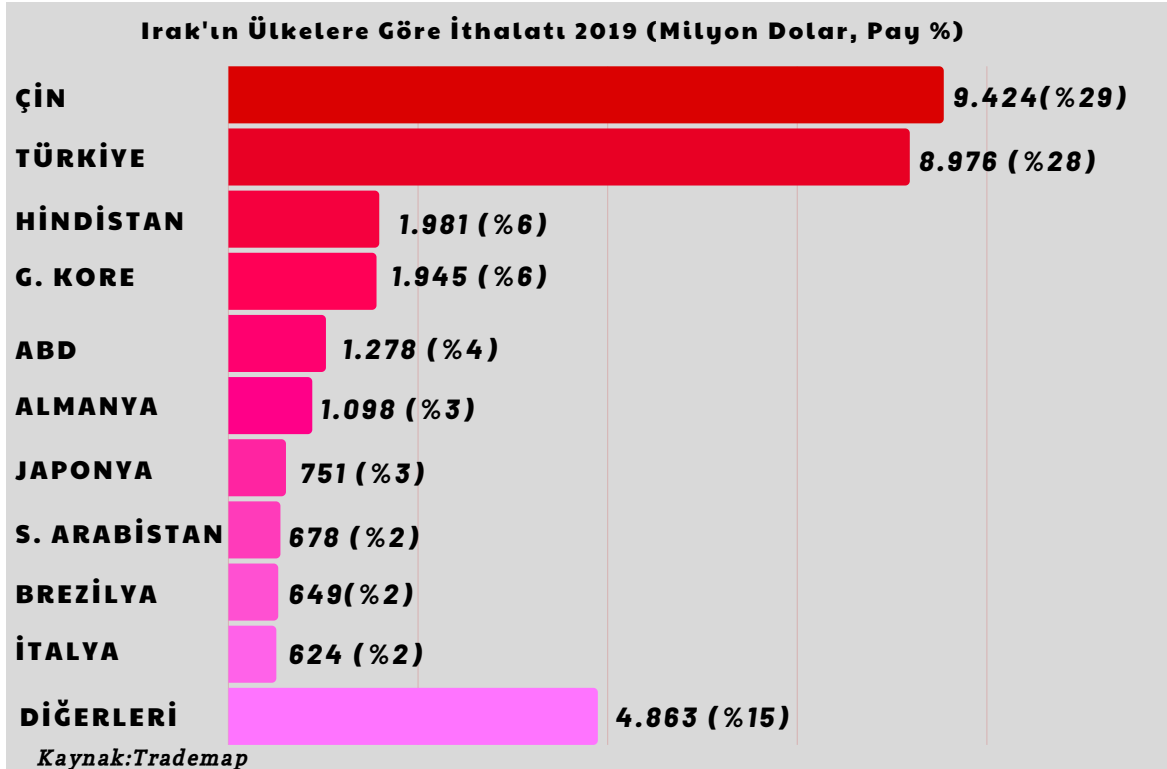
Kaynak: Trademap

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Irak'ın İhracatı

Irak'ın İthalatı

Irak'ın en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülke Çin olurken, toplam ihracatının %3'ü, ithalatının ise %28'i, Türkiye ile olmuştur.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

2014 yılında DEAŞ terör örgütünün Irak topraklarının yaklaşık üçte birini işgal etmesiyle ülkede can ve mal güvenliği ortadan kaybolmuştur. Ülkede yaşanan savaş, siyasi ve iktisadi istikrarsızlık, Irak'ın tek ihraç ürünü olan ve bütçedeki payı %90-95'i bulan petrolün fiyatının aşırı düşmesi kamu gelirlerinin azalmasına ve Irak'ın büyük bir finansal krize girmesine yol açmıştır. Tüm bunlar ülkede bulunan yabancı sermayenin de hızla ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı 2020 Dünya Yatırım Raporuna göre 2014-2019 döneminde Irak'ı terk eden yatırımlar 37 milyar dolara ulaşmıştır.

Diğer taraftan Dünya Bankası'nın Ocak 2018'de yayımladığı DEAŞ saldırılarından doğrudan etkilenen yedi eyaletteki (Bağdat, Babil, Anbar, Selahattin, Nineve, Kerkük, Diyala) hasar ve ihtiyaç tespitini içeren raporda toplam hasar ve zararın 45,7 milyar dolar tutarında olduğu belirtilmektedir. Raporla göre konut ve yerleşim alanları 16 milyar dolar, kültürel miras ve turizm alanında 858 milyon dolar, sanayi ve ticaret alanında 5,1 milyar dolar, tarım alanında 2,1 milyar dolar, altyapı alanında 7 milyar dolar, petrol ve doğalgaz sahalarında 4,3 milyar dolar, kamu yönetiminde 745 milyon dolar ve çevre alanında 73 milyon dolar hasar ve zarara uğramıştır.

Rapora göre, yedi eyaletin uğradığı zarar ve ziyanın karşılanabilmesi için gereken yatırım tutarı 88,2 milyar dolardır. Bunun 22,9 milyar dolarlık kısmına kısa vadede, 65,4 milyar dolarlık kısmına ise orta vadede ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm hasar ve zararın giderilebilmesi için gereksinim duyulan yatırım miktarı konut ve yerleşim için 17,4 milyar dolar, kültürel miras ve turizm için 1,7 milyar dolar, sanayi ve ticaret için 10,6 milyar dolar, finans ve piyasalar için 9,3 milyar dolar, altyapı için 9,1 milyar dolar, petrol ve doğalgaz için 7,2 milyar dolar, kamu yönetimi için 1,4 milyar dolar ve çevre için 5,5 milyar dolar olarak öngörülmüştür.

Irak, yeniden yapılanma için ihtiyaç duyduğu finansmanı kendi imkanları ile karşılamaktan uzaktır. Dolayısıyla, yeniden imar için acil bir biçimde yabancı sermaye ihtiyacı içindedir.

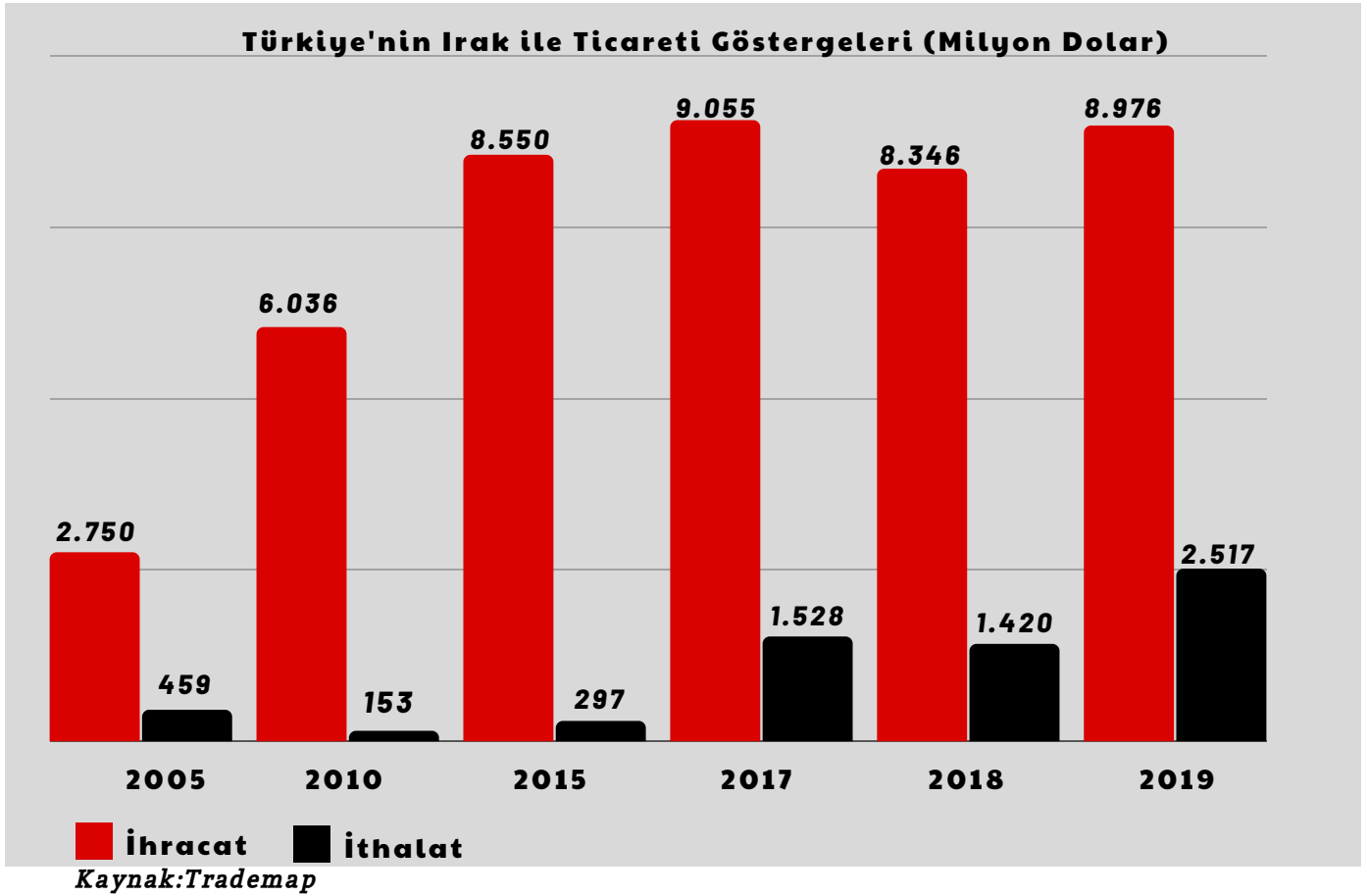
TÜRKİYE İLE TİCARET

Irak, Türkiye'nin dış ticaretinde, özellikle de ihracatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Irak, Türkiye'nin ihracatında 2011-2014 döneminde 2., 2015-2016 döneminde 3. ve 2017-2019 döneminde 4. sırada yer almıştır.

Türkiye'nin Irak'a ihracatı 2013 yılında yaklaşık 12 milyar dolarla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2014'ten sonraki yıllarda dalgalı bir seyir izleyen ihracat 9 milyar doların altında gerçekleşmiştir.

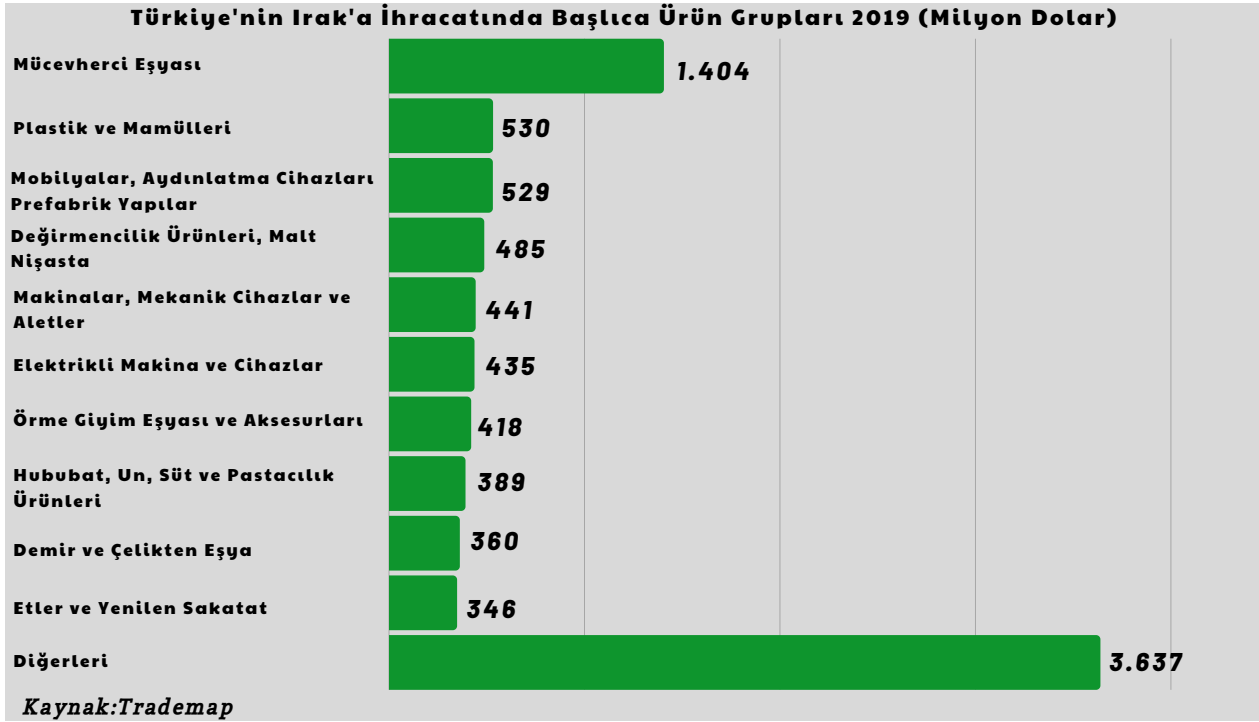
Türkiye Irak'a en çok mücevherat, un, tavuk eti, mobilya, bisküvi, hijyenik havlu ve bebek bezi, izole kablo ve teller, yumurta, demir-çelik eşya, salça, plastik boru ve plastik ambalaj ürünleri ihraç etmektedir.

Irak Türkiye'nin ithalatında önemli bir yer tutmamaktadır. Irak'tan sadece altın ve petrol ithal edilmektedir.

TÜRKİYE İLE TİCARET

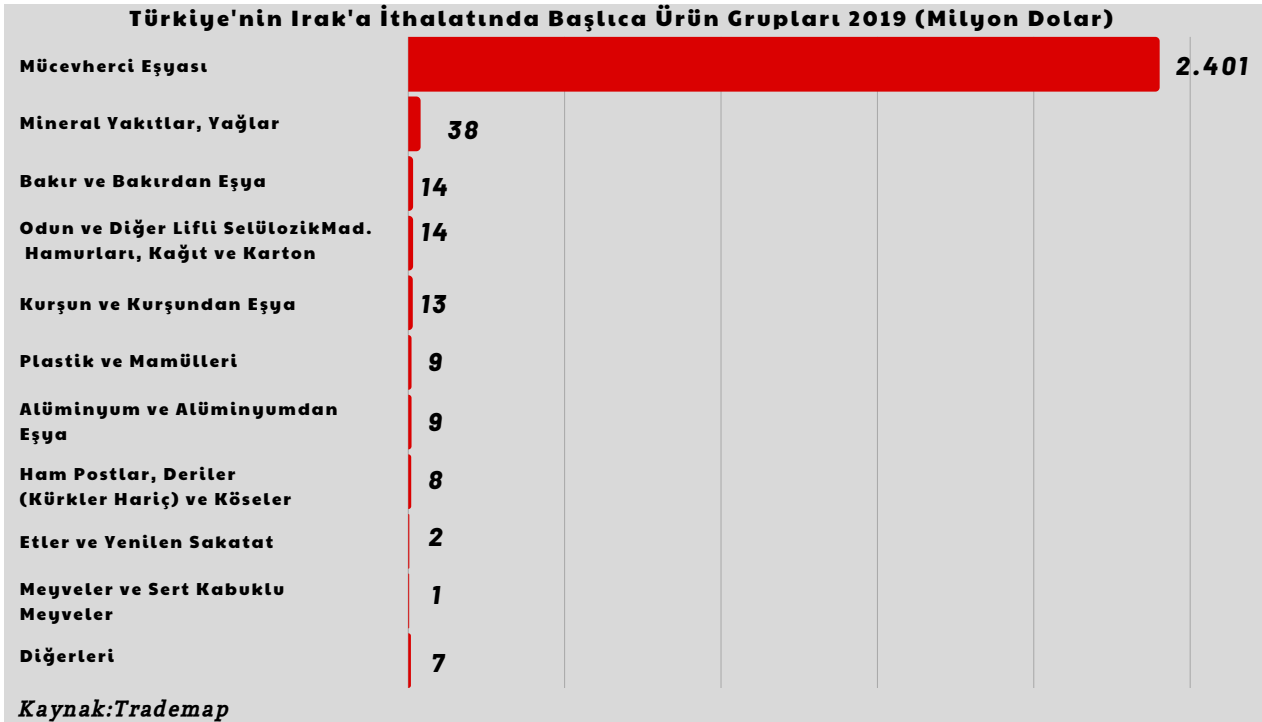
Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler

Ürün itibarıyla ihracatta işlenmiş mücevherci eşya, plastik ve mamülleri, mobilyalar, aydınlatma cihazları, prefabrik yapılar ilk sırada yer almaktadır.

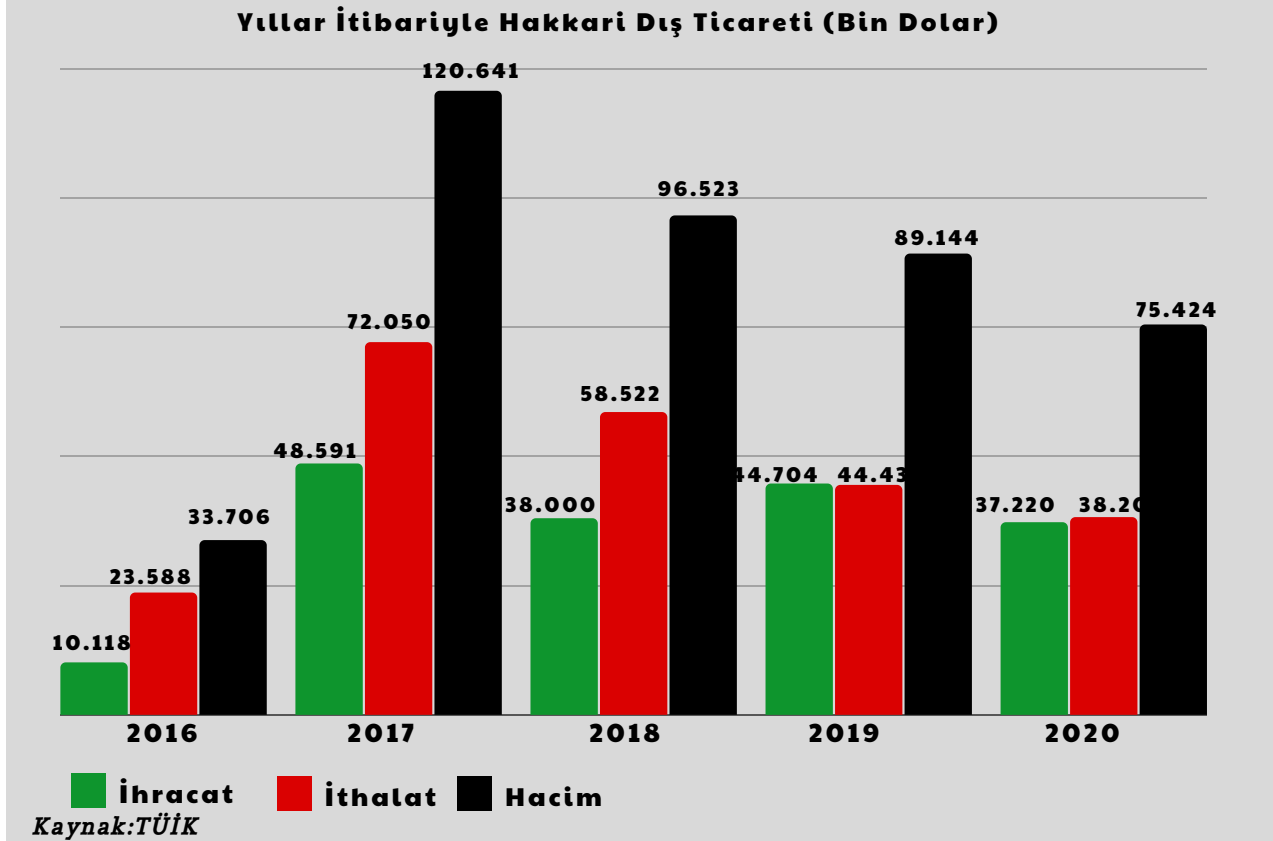
Mücevherci eşyası ve mineral yakıtlar, yağlar ve bakır ve bakırdan eşya en çok ithal edilen ürünler olmuştur.

Türkiye'nin Irak'a İthalatında Başlıca Ürünler

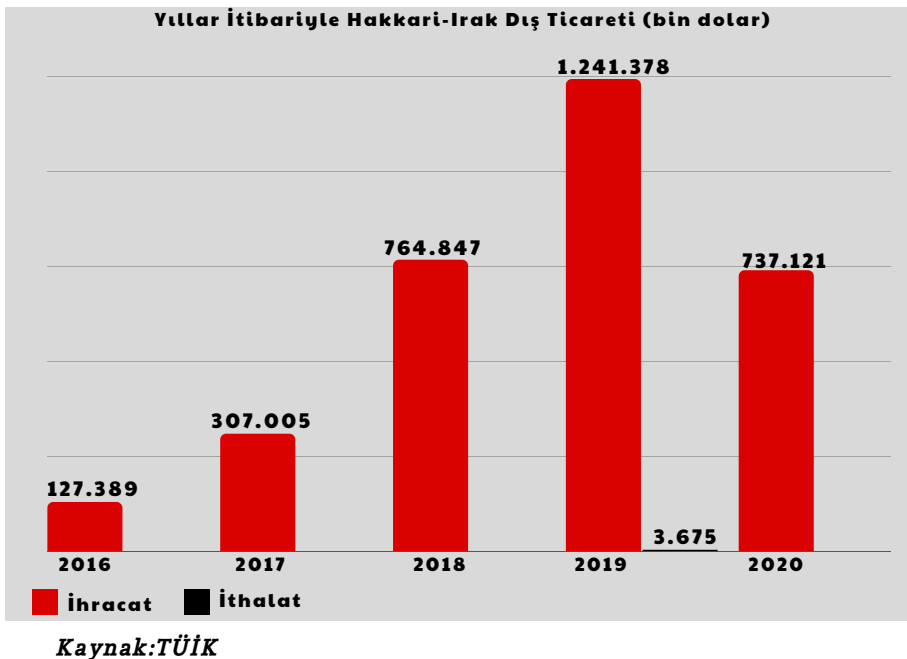
HAKKARİ DIŞ TİCARETİ

Hakkari'nin ekonomisini temelini dış ticaret oluşturmaktadır. İran ve Irak ülkelerine komşu olması dış ticaretin gelişimine olanak sağlamıştır. Hakkari'yi Irak'a bağlayan Derecik ve Üzümlü olmak üzere aktif iki sınır kapısı bulunmaktadır.

Tüik Dış Ticaret verilerine göre Hakkari ilinin, ihracat ve ithalatının en yüksek olduğu yıl 2017 yılıdır. 2017 yılında 120.641 milyon dolar dış ticaret hacmi gerçekleşmiştir.

HAKKARİ-IRAK DIŞ TİCARETİ

Hakkari ilinin Irak ile yaptığı dış ticaret verilerine göre 2019 yılında 1.241.378 dolar ihracat ve 3.675 dolar ithalat yapılmıştır. Son beş yıllık verileri göre sadece 2019 yılında ithalat gerçekleşmiştir. Sınır kapılarının aktif hale gelmesi ile Irak ile yapılan dış ticaret hacmi artacaktır.

Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%,2018 -2019)
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	65 365 005	92 388 928	83 341 284	92,6	-8,2
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1 815 789	3 738 408	3 872 370	4,3	3,6
7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	1 929 672	1 382 774	2 400 639	2,7	73,6
2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	54 216	70 682	184 342	0,2	160,8
0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	147 169	107 494	71 842	0,1	-33,2
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	99 314	56 663	23 603	0	-58,3
4707	Kağıt ve karton döküntü ve kırıntıları	33 350	26 809	13 961	0	-47,9
7801	İşlenmemiş kurşun	1 914	3 918	12 725	0	224,9
7408	Bakır teller	0	23 728	9 381	0	-60,5
4101	Sığır (bufalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri	13 669	10 685	8 923	0	-16,5
3915	Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	11 650	11 266	8 734	0	-22,5
7601	İşlenmemiş alüminyum	54 813	44 378	8 451	0	-81
7403	Rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham)	2 557	488	4 512	0	824,6
7112	Kıymetli metallerin, kaplamalarının artık ve döküntüleri, artıkları	8 645	2 434	3 782	0	55,4
4105	Koyun ve kuzuların dabaklanmış veya crust (ara kurutmalı) derileri	10 989	4 810	3 422	0	-28,9
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		69 705 358	98 074 105	90 043 633	100	-8,2

Kaynak:Trademap

Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%,2018 -2019)
8703	Otomobiller	1 389 045	1 672 949	1 345 957	4,2	-19,5
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1 470 871	2 087 805	987 900	3,1	-52,7
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	823 488	887 444	729 775	2,3	-17,8
1006	Pirinç	634 826	845 705	654 719	2	-22,6
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	539 247	600 924	590 535	1,8	-1,7
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	662 690	586 385	554 290	1,7	-5,5
8415	Klima cihazları (motorlu bir vantilatör ile nem ve ısıyı değiştirmeye mahsus tertibatı olanlar)	525 961	598 116	551 681	1,7	-7,8
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	478 888	622 564	469 219	1,5	-24,6
7403	Demir (dökme demir hariç) ve çelikten ince ve kalın borular ve içi boş profiller (dikişsiz)	241 144	290 102	467 389	1,4	61,1
1101	Buğday unu	663 639	578 974	461 444	1,4	-20,3
1905	Tatlı Bisküvi ve Gofretler	529 044	606 337	378 489	1,2	-37,6
8481	Musluk, batarya, vana ve valfler	297 864	386 270	365 784	1,1	-5,3
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	393 649	389 126	363 462	1,1	-6,6
8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	392 791	433 917	344 299	1,1	-20,7
8411	Turbojetler, turbopropellerler ve diğer gaz türbinleri	430 121	205 689	331 095	1	61
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		51 533 162	53 692 956	32 316 615	100	-39,8

Kaynak: Trademap

Irak'ın Ülkelere Göre İhracatı (1.000 \$)

SIRA	ÜLKELER (İLK 10)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%,2018 -2019)
1	ÇİN	13 788 755	22 466 146	23 806 377	26,4	6
2	HİNDİSTAN	15 303 164	23 113 210	21 537 699	23,9	-6,8
3	G. KORE	6 372 396	9 574 174	7 995 857	8,9	-16,5
4	ABD	11 159 119	12 125 501	7 240 173	8	-40,3
5	İTALYA	3 185 942	4 531 886	5 430 281	6	19,8
6	YUNANİSTAN	3 548 902	5 370 602	5 095 453	5,7	-5,1
7	SİNGAPUR	1 645 548	3 626 499	3 941 846	4,4	8,7
8	HOLLANDA	3 311 802	3 236 075	3 416 880	3,8	5,6
9	TÜRKİYE	1 527 573	1 420 433	2 517 066	2,8	77,2
10	İSPANYA	1 428 015	2 135 545	2 147 917	2,4	0,6
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		69 705 358	98 074 105	90 043 633	100	-8,2

Kaynak:Trademap

Irak'ın Ülkelere Göre İthalatı (1.000 \$)

SIRA	ÜLKELER (İLK 10)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%,2018 -2019)
1	ÇİN	8 348 527	7 917 674	9 473 787	29,3	23
2	TÜRKİYE	9 054 612	8 346 276	8 975 943	27,8	7,5
3	HİNDİSTAN	1 258 104	1 857 854	1 981 007	6,1	6,6
4	G. KORE	1 462 088	1 911 777	1 945 190	6	1,7
5	ABD	1 204 777	1 312 297	1 277 907	4	-2,6
6	ALMANYA	751 233	844 999	1 097 723	3,4	29,9
7	JAPONYA	285 010	359 574	750 864	2,3	108,9
8	S. ARABİSTAN	502 537	651 557	677 929	2,1	3,9
9	BREZİLYA	810 749	588 481	649 214	2	10,3
10	İTALYA	643 618	590 603	623 687	1,9	5,5
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		51 533 162	53 692 956	32 316 615	100	-39,8

Kaynak:Trademap

Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER (İLK 15)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%,2018 -2019)
7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallerle kaplama metallere)	958 816	1 129 242	1 402 659	15,6	24,2
1101	Buğday unu	579 376	525 097	459 686	5,1	-12,5
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	323 298	324 016	345 660	3,9	6,7
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	288 288	309 422	344 604	3,8	11,4
1905	Tatlı Bisküvi ve Gofretler	300 065	312 578	326 498	3,6	4,5
9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	190 795	167 308	211 241	2,4	26,3
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	150 658	152 059	176 803	2	16,3
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	121 626	124 056	148 625	1,7	19,8
0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	314 154	306 045	130 525	1,5	-57,4
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	89 770	74 750	120 599	1,3	61,3
2002	Domates (sirke/asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)	87 306	111 032	112 758	1,3	1,6
3917	Plastikten hortumlar, borular ve bağlantı elemanları (manşon, nipel, dirsek, flanşlar, vb.)	83 008	96 894	110 556	1,2	14,1
7306	Demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller	189 247	108 694	108 311	1,2	-0,4
3923	Plastiklerden eşya taşınmasına veya ambalajlanmasına mahsus malzeme, tıpa, kapak, kapsül ve diğer kapama malzemeleri	102 428	114 552	100 727	1,1	-12,1
7604	Aluminyumdan çubuklar ve profiller	63 907	73 258	96 018	1,1	31,1
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		9 054 612	8 346 276	8 975 943	100	7,5

Kaynak: Trademap

Türkiye'nin Irak'a İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER (İLK 15)	2017	2018	2019	Pay (% , 2019)	Değişim (% ,2018 -2019)
7108	Altın (diğer işlenmemiş şekillerde olanlar, para yerine kullanılmayan)	1 398 993	1 251 303	2 400 639	95,4	91,9
2713	Petrol bitümenli	51 976	53 505	37 966	1,5	-29
4707	Geri kazanılmış beyazlatılmamış kağıt/karton döküntü, kırpıntı, hurdaları	32 831	21 889	13 580	0,5	-38
7801	Rafine edilmiş bakırdan diğer teller	1 914	3 918	12 725	0,5	224,8
7408	İşlenmemiş alüminyum alaşımları	0	23 479	9 151	0,4	-61
3915	Rafine edilmiş kurşun	10 734	10 728	8 717	0,3	-18,7
7601	Plastiklerin döküntü, kalıntı ve hurdaları (etilen polimerlerinden olan)	988	32 586	8 451	0,3	-74,1
4101	Sığır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri (ağırlık; >16kg.)	9 866	7 427	6 393	0,3	-13,9
7403	Ağırlıkça antimuan oranı diğer elementlerden çok olan kurşun	607	488	4 512	0,2	824,6
0207	Rafine bakır; diğerleri	430	1 907	1 809	0,1	-5,1
4102	Koyun ve kuzuların yünü alınmamış ham derileri	1 299	2 325	1 442	0,1	-38
0804	Bakır alaşımları; diğer bakır alaşımlar (74.05'de ki ön alaşımlar hariç)	555	412	953	0	131,3
3402	Diğer plastiklerden döküntü kalıntı ve hurdalar	371	365	841	0	130,4
7113	Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatatı (dondurulmuş)	1 952	952	660	0	-29,2
7605	Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatatı (dondurulmuş)	0	0	412	0	0
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		1 527 573	1 420 433	2 517 066	100	77,2

Kaynak: Trademap

Kaynakça:

- <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/>
- <https://www.trademap.org/>
- <https://www.imf.org/>
- <https://www.tuik.gov.tr>